

ESG-rapport 2017

Billederne i denne rapport handler om klimaforandringer og menneskerettigheder – to væsentlige emner for Sampensions dialogprogram med de virksomheder, vi har investeret kundernes pensioner i. Billederne er taget af fotograf Jakob Dall, der er en international fotojournalist fra København. Jakob arbejder også på et længerevarende projekt "Climate Change Documentary" om, hvordan klimaforandringer påvirker livsvilkår og dagligdag for mennesker på kloden. Jakob Dall har vundet flere fotopriser fra World Press Photo, Picture of the Year International (POYI), Picture of the year Denmark og den internationale EISA award for et fotoessay om klimaforandringer i Etiopien. Sampension har fået lov til at bringe en serie af Jakobs klimabilleder på www.sampension.dk

UGANDA · Mbale · Klimaforandringer har medført ændrede og kortere regntider i mange afrikanske lande. Dette betyder store oversvømmelser, der er ødelæggende for afgrøderne og her i Uganda, er veje skyllet væk, huse kollapsede, husdyr druknet.

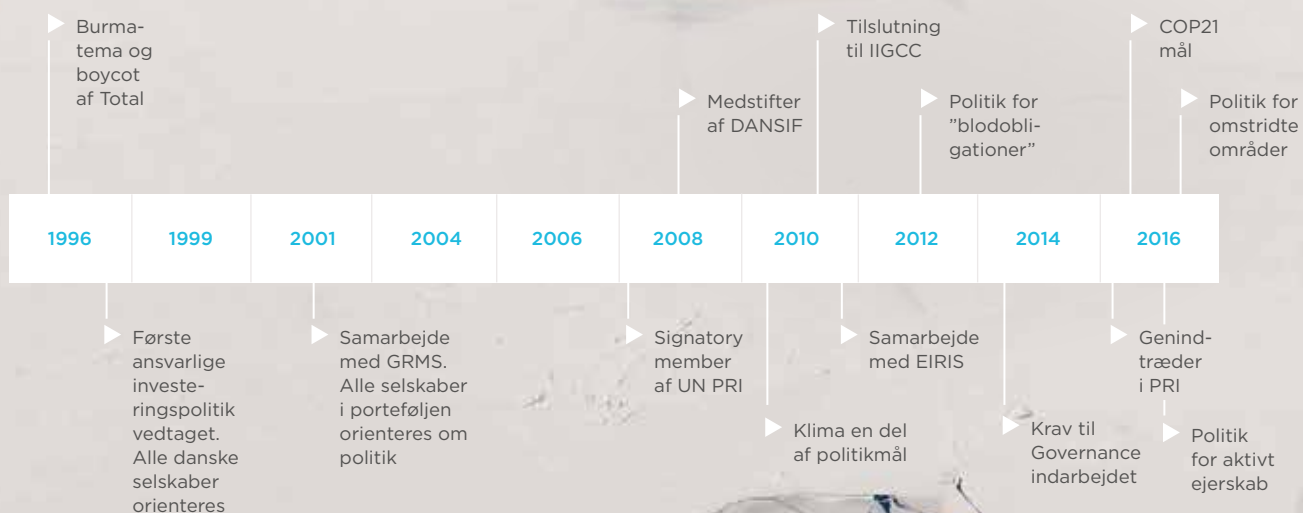

Indhold

Ansvarlig værdiskabelse	5
Politik for ansvarlige investeringer	6
Fokus i 2017 – initiativer og temaer	8
Kritisk dialog giver resultater	12
Energiforbedringer i investeringsejendomme	17
Dialog med kunder	17
Internationale konventioner og netværk	19
Oversigt over kritiske dialoger i 2017	22
Sampensjons eksklusionsliste	24

GRØNLAND · Diskobugten · Varmere temperaturer får havisen til at brække op tidligere på året og gør sæsonen for sæljagt kortere for både isbjørne og jægere. Temperaturen i Arktis er de seneste 50 år, steget mere end dobbelt så hurtigt som den gennemsnitlige, globale temperaturstigning. Den primære årsag er stigende udslip af drivhusgasser fra menneskeskabte aktiviteter.

Ansvarlig værdiskabelse

For Sampension begyndte det tilbage i 1990'erne. Først med Burma-boykot og eksklusion af det franske olieselskab Total i 1996, og allerede i 1998 formulerede Sampension sin første ansvarlig investeringspolitik. Det var med et primært fokus på menneskerettigheder og internationale forhold herunder især arbejdstagerrettigheder, som også lå i vores DNA, og som nu blev højt prioriteret i en formel politik vedtaget af bestyrelsen. I 1999 kom de 10 principper fra FN's Global Compact, som blev skelsættende og den formelle grundsten for de fleste investorers arbejde med ansvarlighed i investeringerne.

Dengang kaldte vi og andre det for etiske investeringer, og der var grundlæggende drøftelser om, hvorvidt fokus på etik i investeringerne var i modstrid med pensionssekskabernes lovfæstede forpligtelse til at skabe det højst mulige afkast. Der ser vi nu ikke nogen modsætning. De to hensyn går hånd i hånd. Faktisk er ansvarlighed forudsætningen for at kunne skabe et langsigtet højt afkast, som er det grundlæggende formål, når vi investerer, og på den måde bidrager fokus på grundlæggende rettigheder, miljø og klima, arbejdsvilkår og god selskabsledelse til virksomheders evne til at skabe afkast til investorerne.

Klima har været et stort emne i arbejdet med ansvarlighed i 2017. Vi inkorporerede fra årets start klimamål fra COP21-topmødet i Paris i investeringsporteføljen, og vi er i gang med at vurdere, hvordan vores investeringer i virksomheder samlet set påvirker klimaet. At sikre skatte transparens hos multinationale selskaber og håndtere investeringer i besatte områder som eksempelvis Vestbredden var to af årets andre store emner.

I Sampension vil vi skabe værdi på ansvarlig vis. Derfor ønsker vi som investor at gøre vores indflydelse gældende via et aktivt ejerskab og arbejder kontinuerligt på at integrere ansvarlighed i de virksomheder, vi investerer pensionsopsparernes midler og selskabets egenkapital i. Det har altid været det vigtigste for os. Også vigtigere end at kommunikere om det.

Vi har i 2017 opprioriteret arbejdet med ansvarlige investeringer. Det er mere på dagsordenen i bestyrelserne i administrationsfællesskabet, som udover Sampension KP Livsforsikring A/S (Sampension Liv) også rummer Arkitekterne Pensionskasse og Pensionskassen for Jordbrugsakademikere & Dyrlæger. Det er også mere på dagsordenen i hverdagen i investeringsafdelingen og i andre afdelinger i Sampension og vi har udvidet antallet af personer, der beskæftiger sig med området. Ligesom vi øger transparens og kommunikation på området.

Det er også i dette lys, man skal se denne rapport, som er Sampensions første om arbejdet med ansvarlige investeringer, når der ses bort fra de beskrivelser af vores politik og praksis, som vi har publiceret på hjemmesiden. Vægten i rapporten ligger på at beskrive, hvordan vi arbejder med området og sætter fokus på nogle af de indsatser og resultater, der har præget 2017.

Jeg håber, at rapporten giver en dybere forståelse af, hvordan vi arbejder med ansvarlige investeringer i Sampension.

Hasse Jørgensen
Administrerende direktør

Politik for ansvarlige investeringer

Sampensions formål på investeringsområdet er at skabe et højt langsigtet investeringsafkast til pensionsopsparende, som kan have tillid til, at deres opsparing investeres med respekt for mennesker, miljø og internationalt anerkendte konventioner. Centrale emner i politikken for ansvarlige investeringer er overholdelse af menneskerettigheder (herunder arbejdstagerrettigheder), klima og miljø, god ledelse (governance) og våben.

Sampension har i mange år haft en politik om ansvarlige investeringer, og den er løbende blevet udvidet med nye områder. Politikken er forankret i bestyrelserne for de virksomheder, som Sampension Administrationselskab A/S administrerer – det drejer sig om Sampension KP Livsforsikring A/S (fremover Sampension Liv), Arkitekternes Pensionskasse og Pensionskassen for Jordbrugsakademikere & Dyrslæger. De drøfter og beslutter mindst en gang årligt politik og retningslinjer for ansvarlige investeringer.

Politikken behøver ikke have samme indhold fra virksomhed til virksomhed, men bestyrelserne har i dag valgt at have en fælles politik og retningslinjer, hvilket også giver størst mulig investeringsmæssig synergi i fællesskabet til fordel for medlemmer og kunder. Politikken gælder for investeringer generelt og i særlig grad for investeringer, hvor pensionsvirksomheden bliver medejer af en virksomhed.

Politik baseret på internationale regler og principper

Politikken for ansvarlige investeringer er en integreret del af investeringsprocessen i Sampension. Det betyder, at investeringerne holdes op mod alle de regler og retningslinjer, som politikken omhandler.

Fundamentet i politikken er de 10 grundlæggende principper fra UN Global Compact om bæredygtighed for virksomheder inden for menneskerettigheder, arbejdstagerrettigheder, miljø og antikorrupsion.

Hertil kommer det FN-støttede PRI, Principles for Responsible Investment, som er seks principper, der støtter investorenes fokus på ansvarlighed i investeringsbeslutningerne og i forvaltningen af aktiverne. PRI forpligter Sampension til bl.a. at indarbejde kriterier for ansvarlighed i investeringsprocessen, udøve aktivt ejerskab og rapportere til PRI på mål og resultater.

Et andet regelsæt er OECD's retningslinjer for ansvarlig virksomhedsadfærd for institutionelle investorer, der betoner de institutionelle investorers bidrag til overholdelsen af OECD's retningslinjer for multinationale selskaber. Hertil kommer klimaaftalen COP21, som Sampension støtter op om med fokus på at holde den globale opvarmning under 2 grader.

Sampension følger også anbefalingerne om aktivt ejerskab fra komiteen for god selskabsledelse, som er nedsat af den danske regering.

Endelig er Sampension medlem af et par netværksorganisationer, der primært arbejder med at fremme klimainvesteringer.

Ansvarlige investeringer

Sammenfattende investerer Sampension i virksomheder, der ikke anvender børnearbejde, respekterer ligestilling uanset køn, race og religion, respekterer den enkeltes ret til at oprette og være medlem af en lovlig fagforening, ikke gør brug af tvangsarbejde, modarbejder alle former for korrupsion, overholder den nationale miljølovgivning, herunder arbejdsmiljølovgivning, respekterer ILO's konventioner om handlende arbejdsmiljø, tilstræber et renere miljø og ikke producerer masseødelæggelsesvåben eller anti-personelminer.

---

10 principper

fra UN Global Compact er fundamentet i Sampensions investeringspolitik

---

Sampension stemmer på generalforsamlinger for C25-selskaber samt på danske og udenlandske børsnoterede selskaber, hvor vi har mere end

3%

I forhold til børsnoterede virksomheder har Sampension særligt fokus på governance og stiller en række krav til det ledelsesmæssige ansvar. Det handler om bestyrelsens sammensætning, opgaver og ansvar, om ledelsens aflønning, om risikostyring – herunder ESG-risikostyring, kommunikation, konkurrence og beskatning.

Investeringer i statsobligationer foretages kun i stater, som ikke er udelukket grundet internationale sanktioner og forbud fra FN og EU. I særlige tilfælde kan grove krænkelse af menneskerettigheder også føre til udelukkelse.

Aktivt ejerskab

Sampension ønsker at påvirke de virksomheder, Sampension investerer i, for at sikre en langsigtet og ansvarlig værdiskabelse til pensionsopsparene. Det kalder Sampension aktivt ejerskab og har følgende forløb:

Overvågning: Overvågning af investeringer foretages af Sampension sammen med det internationale og uafhængige screeningsbureau Vigeo Eiris for at sikre mod brud på Sampensions politikker.

Stemmeafgivelse: Sampension deltager i og stemmer på generalforsamlinger for danske C25-selskaber samt på generalforsamlinger for danske og udenlandske børsnoterede selskaber, hvor ejerandelen repræsenterer mere end 3% af stemmerne. For øvrige børsnoterede selskaber stemmes på generalforsamlinger på ad hoc basis, når det kan ske sammen med andre institutionelle investorer, og det handler om emner med høj væsentlighed for Sampension.

Vurdering og dialog: Sampension vurderer investeringer, når der er tvivl om, hvorvidt selskabet overtræder Sampensions politikker. Det kan ske gennem en indledende dialog med virksomheden. På baggrund af information herfra vurderer Sampension, om et selskab er uacceptabelt, acceptabelt eller eventuelt sættes på en overvågningsliste, mens der foretages yderligere undersøgelser eller indledes en dialog (engagement) med selskabet.

Kritisk dialog: Sampension går i kritisk dialog med et selskab, der bryder politikkerne, for at få selskabet til at ændre praksis. Dialogen foretages typisk af eller med hjælp fra Vigeo Eiris, evt. i samarbejde med andre investorer. Efter et engagementsforløb skal selskabet enten kategoriseres som acceptabelt eller uacceptabelt.

Eksklusion: Hvis Sampension vurderer, at kritisk dialog ikke fører til ændringer, kan selskabet blive ekskluderet fra Sampensions investeringsunivers, og aktierne sælges.

Unoterede aktier er underlagt de samme retningslinjer som børsnoterede aktier og vurderes på ansvarlighed i samme due diligence-proces, hvor selve investeringen vurderes. Sampensions investeringer i unoterede selskaber sker primært gennem fonde, der på tidspunktet for Sampensions investeringstilsagn endnu ikke har foretaget investeringer. Due diligence-processen har derfor til formål at sikre, at fondens investeringsretningslinjer er forenelige med Sampensions.

Hvad angår Sampensions direkte ejede ejendomme, udlejes ikke til selskaber, der figurerer på eksklusionslisten. Ligeledes investeres der ikke i internt forvaltede porteføljer i obligationer og gældsandele i selskaber på eksklusionslisten. Sampension går ikke i kritisk dialog med stater i forbindelse med investeringer i statsobligationer.

Læs meget mere på hjemmesiden

Det er vigtigt, at kunder og omverden generelt kan følge Sampensions arbejde med ansvarlige investeringer. Derfor kan Sampensions politik for ansvarlige investeringer findes i sin helhed på hjemmesiderne sampension.dk, arkitektension.dk og pjdension.dk.

Her findes også en aktieoversigt, kommenteret eksklusionsliste og en oversigt over de kritiske dialoger, Sampension har ført gennem tiden.

Næsten alle Sampensions danske ejendomme administreres af DEAS, hvis CSR-politik bl.a. omfatter energieffektivitet og kan ses på deas.dk/om-deas/csr.

Fokus i 2017 – initiativer og temaer

Menneskerettigheder – investeringer i besatte områder

Menneskerettigheder er et meget væsentligt emne i Sampensions ansvarlige investeringspolitik, og Sampension har gennemført 38 kritiske dialoger herom, hvoraf 10 er succesfuldt afsluttet siden 2011.

Emnet fik bl.a. aktualitet i januar i forbindelse med en tilbagevendende NGO-rapport om danske pensionssekskabers investeringer i virksomheder, der er aktive på den besatte Vestbred. Her blev danske pensionssekskaber kritiseret for investeringer og manglende politik på området. I juni indførte Sampension en ny, mere eksplicit politik på området. I forlængelse heraf blev fire sekskaber ekskluderet fra Sampensions investeringer, og Sampension indledte kritisk dialog med en række sekskaber om, hvorvidt deres aktiviteter er i strid med internationalt anerkendte principper på besatte områder.

Sampensions politik:

Investeringer i besatte områder

Sampension skal undgå at investere i virksomheder, der med aktiviteter i internationalt besatte områder har en væsentlig negativ indflydelse på den sociale og økonomiske livssituation for mennesker i området eller virker eskalerende for en konflikt, og i øvrigt skal Sampension følge anbefalinger fra det danske Udenrigsministerium og EU.

Klimamål del af politikken

Aftalen blandt 196 lande på FN's klimakonference COP21 i Paris markerede et vigtigt skridt fremad i den globale kamp mod klimaforandringer.

Klima har siden 2010 været en eksplicit del af Sampensions ansvarlige investeringspolitik. Fra januar 2017 har Sampension også haft fokus på at understøtte COP21-aftalens klimamål, som blev indarbejdet i den ansvarlige investeringspolitik fra årets start. Derudover tog Sampension initiativ til at undersøge, hvordan Sampension kan vurdere den samlede klimapåvirkning af virksomheder i hele eller dele af investeringsporteføljen og takten af forbedringer på området. Dette arbejde fortsætter i 2018.

Klimaforandringer er det emne, Sampension oftest har kritisk dialog om, og Sampension har siden 2011 gennemført 52 dialoger med sekskaber om klima. 19 er afsluttet med et positivt resultat. For at få kvalificeret baggrundsviden og professionelle kontakter deltager Sampension i netværkene Institutional Investors Group on Climate Change og Carbon Disclosure Project.

38

kritiske dialoger om menneskerettigheder er gennemført siden 2011

2014

var året, hvor Sompension formulerede en politik for selskabers skatteforhold

---

Sompensions politik:

Klima og miljø

Investeringerne screener mod klima og miljø efter hvor høj grad:

- Virksomhederne overholder den nationale miljølovgivning, herunder arbejdsmiljølovgivningen, i hvert land, hvor virksomheden opererer.
- Virksomhederne respekterer samtlige ILO-konventioner om arbejdsmiljøet.
- Virksomhederne tilstræber et renere miljø ved at have fokus på at mindske CO₂-udledning, understøtte COP21-aftalens målsætninger og støtte udvikling og udbredelse af miljøvenlige teknologier.

Stemmer på generalforsamlinger

Sompension besluttede i 2017 at øge fokus på aktivt ejerskab. Det betød, at Sompension fra 2018 systematisk vil deltage og stemme på generalforsamlinger for de danske OMX C25 selskaber samt stemme på generalforsamlinger for danske og udenlandske børsnoterede selskaber, hvor Sompension repræsenterer mere end 3 procent af stemmerne.

For øvrige børsnoterede selskaber vil Sompension stemme, når det giver mening at involvere sig direkte og især sammen med andre store investorer og via netværk. Det skete eksempelvis i foråret, hvor Sompension stemte på to internationale olie-selskabers generalforsamlinger for at påvirke deres aktiviteter i en mere klimavenlig retning på ryggen af COP21-målene.

Sompension har besluttet ikke at anvende en uddelegering af stemmeafgivelse til en ekstern agent (en såkaldt "proxy voting service provider"), men selv tage stilling til de relevante afstemningstemaer og som hovedregel fysisk møde op til generalforsamlinger afholdt i Danmark. Sompension offentliggør på hjemmesiden, hvor der er stemt og hvad resultatet blev.

Multinationale selskaber og skat

Som investor er det vigtigt for Sompension, at selskaber betaler den skat, som de skal. Derfor formulerede Sompension allerede i 2014 nogle krav til selskabers skatteadfærd som en del af den ansvarlige investeringspolitik. Det betød, at selskaberne ikke bare skal overholde gældende skatteregler, men også en klar intention bag skattelovgivningen.

Sompensions politik:

Beskatning

Børsnoterede selskaber skal sikre gennemsigtighed og et højt informationsniveau omkring egne skatteforhold for både myndigheder og offentligheden for dermed at understøtte en korrekt vurdering af relevante skattemæssige forhold. Selskaberne skal sikre, at de både forholder sig til, hvad der er lovligt, og til intentionen bag den gældende regulering. Skat skal håndteres balanceret, forstået således, at skattebetalinger skal minimeres i det lovlige omfang, men således, at konstruktioner til nedbringelse af skattebetalinger i klar modstrid med lovgivers intentioner ikke anvendes.

MOZAMBIQUE · Maringue · Kraftig skovhugst er med til at forværre klimaet i Mozambique og mange andre lande i verden. Skove fungerer som verdens lunger og omdanner CO2 til ilt. Måske vil kommende generationer ændre denne udvikling.

2,5%

af de multinationale
selskaber følger
OECD's retningslinjer
om skat

Sampension tog et nyt skridt på skatteområdet i 2017 for at få multinationale selskaber til at følge OECD's retningslinjer og oplyse detaljeret om deres skatteforhold. Dermed gjorde Sampension skattransparens til et selvstændigt tema i arbejdet med ansvarlige investeringer og dermed udvide den systematiske screening om skatteforhold til også at omfatte oplysningsforpligtelsen.

Baggrunden var bl.a. en rapport fra Vigeo Eiris, som viste, at kun 2,5 % af de multinationale selskaber følger OECD's retningslinjer og oplyser detaljeret om deres skatteforhold.

Ingen investeringer i stater på EU's sortliste over skattely

For internationale investorer er skat et både vigtigt og indviklet emne. Sampensions politik er dog meget klar, nemlig at Sampension ikke medvirker til konstruktioner, der har til formål at undgå beskatning, der rettelig skal ske, hvor den økonomiske aktivitet er, eller i Danmark.

Sampension har investeret knap 17 mia. kr. i unoterede kapitalandele igennem internationale kapitalfonde og andre fonde. Nogle af disse fonde er placeret i stater og territorier, der har lovgivning, som sikrer, at bestemte selskaber og fonde ikke beskattes eller kun beskattes meget begrænset. Staterne er valgt af disse forvaltere, som samler globale investorer via fonde for at investere i unoterede selskaber og infrastruktur verden over, med henblik på at undgå at der sker urimelig, utilsigtet eller uretmæssig beskatning i andre lande end, hvor den økonomiske aktivitet foregår, eller hvor den endelige investor er hjemmehørende. Sampension investerer ikke i selskaber eller fonde hjemmehørende i stater eller territorier, der på investeringstidspunktet er på EU's sortliste over skattely.

Målt på markedsværdi ligger godt halvdelen af Sampensions internationale fondsinvesteringer i stater i USA, der har sådan relevant lovgivning. Der udover udgør Cayman Islands og Guernsey samlet set 20 %.

Genindmeldelse i PRI og indarbejdelse af OECD's retningslinjer

Sampension blev medunderskriver af PRI i foråret 2008, men valgte sammen med flere andre større danske pensionskasser at stå udenfor organisationen i en periode på grund af dårlig governance forhold i PRI's egen organisation. Da det blev forbedret, meldte Sampension sig igen som medunderskriver af principperne under PRI, der regnes som verdens største netværk med det formål at udbrede ansvarlige investeringer. I hele perioden har Sampension dog fulgt principperne.

I 2017 har et andet fokusområde været at indarbejde OECD's retningslinjer om ansvarlig virksomhedsadfærd for institutionelle investorer i Sampensions ansvarlige investeringspolitik, hvor de supplerer regelsættene fra UN Global Compact og FN's retningslinjer for ansvarlige investeringer. Principperne fra OECD tilbyder institutionelle investorer en mulighed for at understøtte OECD's Guidelines for multinationale selskaber, som stammer fra 2011. Disse guidelines favner bredere end eksempelvis FN's Global Compact på blandt andet områder som arbejdsforhold og miljø og har også fokus på områder, der ikke dækkes af FN's retningslinjer, som eksempelvis forbrugeranliggender og lokal samfundsudvikling.

Fælles udvalg for ansvarlige investeringer i administrationsfællesskabet

I 2017 besluttede bestyrelserne i Sampension Liv, Arkitekternes Pensionskasse og Pensionskassen for Jordbrugsakademikere & Dyrlæger at oprette et fælles udvalg for ansvarlige investeringer for at styrke drøftelserne om ansvarlige investeringer og virke som et rådgivende organ for de enkelte bestyrelser. Politik og retningslinjer for ansvarlige investeringer behandles og godkendes fortsat i de enkelte bestyrelser.

Sampension Administrationsselskab har tilsvarende i 2017 styrket indsatsen på ESG-området og øget såvel analysekraften internt i Investeringsområdet som kommunikationen eksternt. Der er sat flere ressourcer af til den løbende håndte-

ring af arbejdet med ansvarlige investeringer i alle dele af værdikæden, herunder øget dialog med Sampensions kunder og medlemmer, investerede virksomheder, mellemstatslige organisationer og NGO'er.

Fokus i 2018

På FN's topmøde i efteråret 2015 vedtog medlemslandene en ambitiøs dagsorden mod en mere bæredygtig udvikling for mennesker og jorden frem mod 2030. Dagsordenen består af 17 universelle verdensmål, som skal understøtte kampen mod bl.a. ekstrem fattigdom, ulighed og klimaforandringer. Under verdensmålene ligger 169 delmål, der kan have betydning for alle menneskers måde at leve på.

FN's verdensmål indeholder også mål, der i større eller mindre grad kan understøttes af institutionelle investorer som Sampension. Der forestår dog et stort arbejde med at fastlægge om, hvor og hvordan denne indflydelse kan udøves. Grundlæggende handler det om at kunne flytte kapital i en retning, som understøtter verdensmålene. Skal verdensmålene nås, er der behov for ganske betydelige mængder kapital – 30-40 trillioner kr. årligt, som ikke kan fremskaffes uden private penge. Men FN er bevidste om kompleksiteten i at tiltrække den nødvendige kapital årligt fra investorerne, da investeringerne samtidigt skal bidrage positivt til medlemmernes pensionsordninger. Sampension vurderer i 2018, hvordan Sampension kan bidrage indenfor de rammer, der sat for investeringsaktiviteterne.

Klima – carbon footprint

Som en del af Sampensions arbejde med at kortlægge den samlede klimapåvirkning af Sampensions investeringer og fastlægge mål for en lavere CO₂-påvirkning, som støtter op om klimamålene fra COP21 aftalen, overvejer Sampension metoderne til at udregne et samlet carbon footprint. Sampension har allerede foretaget de første interne analyser af aktieporteføljerne. Overordnet set udleder selskaberne i Sampensions portefølje mindre CO₂ end de respektive benchmark-porteføljer, som de afkastmæssigt måles op mod, bortset fra den danske aktieportefølje, der efterlader et lidt større carbon footprint end benchmarket. Arbejdet med at bestemme metoden og udregne den samlede påvirkning fortsætter i 2018.

Tobaksinvesteringer

Bestyrelserne i Sampension har drøftet, hvorvidt investeringer i tobaksindustrien fortsat skal være en mulighed, eller om aktierne skal ekskluderes helt eller delvist fra investeringsuniverset. Begrundelsen vil i givet fald være den meget skadelige påvirkning af helbredet som følge af rygning. Sampension har investeringer i 10 tobaksselskaber for en samlet værdi på knap 0,5 mia. kr. Bestyrelsen har valgt at tage den nødvendige tid til at drøfte tobaksinvesteringer, da man ønsker at basere en beslutning om et givet frasalg på et generelt princip. Bestyrelserne vil tage stilling til dette i 2018 efter en drøftelse i det fælles udvalg for ansvarlige investeringer.

Kritisk dialog giver resultater

Som en del af Sampensions indsats som aktiv investor har Sampension i en årrække haft et såkaldt "engagement program", hvor Sampension tager initiativ til en dialog med udvalgte selskaber, hvor Sampension mistænker eller har konstateret et brud med Sampensions politikker.

Den kritiske og konstruktive dialog er med til at sikre det grundlæggende formål om langsigtet værdiskabelse til medlemmer og kunder. Hertil kommer, at Sampension i de fleste tilfælde kan gøre en langt større forskel ved at optage dialog med de virksomheder, Sampension investerer i, fremfor blot at frasælge dem. Dermed bidrager Sampension til, at virksomheder ændrer kurs i en mere ansvarlig og bæredygtig retning.

89

selskaber har siden 2011 ændret politik eller praksis efter pres fra Sampension

I praksis har Sampension udvalgt en række temaer, hvor Sampension ønsker at være aktive i forhold til et udvalg af de selskaber, der indgår i aktieporteføljen, og som vurderes at ligge dårligere end andre selskaber i den relevante branche inden for det pågældende tema. Dette sker i håbet om at løfte selskabernes opmærksomhed og ambitionsniveau på det aktuelle område til et acceptabelt niveau.

Sampension udvælger bestemte temaer, hvor Sampension ønsker at gøre sin indflydelse som aktionær gældende. De temaer, bestyrelserne har valgt at prioritere, er:

- Korruption
- Menneskerettigheder
- Arbejdstagerrettigheder
- Klimaforandringer
- Andre ESG risici
- Vandhåndtering.

Ovenstående temaer suppleres fra begyndelsen af 2018 med yderligere to temaer, nemlig:

- Skattetransparens
- Aktiviteter i besatte områder.

65%

af Sampensions
kritiske dialoger
giver respons

Høj gennemslagskraft med dialog

Sampension har siden 2011 samarbejdet med det uafhængige screeningsselskab Vigeo Eiris (tidligere Eiris) om engagement programmet. Det er lykket at opnå en aktiv dialog med i alt 155 selskaber, hvilket giver en meget høj respons på 65 % af de foretagne initiativer. Hertil kommer de dialoger, der gennem tiden succesfuldt er afsluttet med, at virksomheden har ændret politik eller praksis og dermed lever op til de forventninger, som Sampension har givet udtryk for. Det drejer sig om i alt 89 selskaber, heraf 10 selskaber i 2017.

I nogle tilfælde må Sampension dog også konstatere, at det er svært at gøre en forskel, og Sampension har måtte opgivet engagement i 35 tilfælde. Når dialog med et selskab opgives, vurderes det om Sampension fortsat kan være aktionær, eller om det eventuelt overføres til eksklusionslisten og dermed ikke længere kan indgå i aktieporteføljen.

Konkrete observationer bag dialog

Når Sampension påbegynder en dialog med et selskab, er det altid på baggrund af konkrete konstaterede forhold. Det vil altid være med udgangspunkt i selskabets egne forhold, og forventningerne til selskabet udtrykkes altid i forhold til det niveau, der er i den branche og indenfor den sektor, virksomheden opererer i.

Der fokuseres på:

- at selskabet har en politik på det pågældende område
- at der er effektive ledelsesværktøjer, der understøtter denne politik
- at politikken og resultaterne rapporteres offentligt.

I mange sammenhænge fokuseres der på de virksomheder, der gør det bedst i branchen. I Sampension er der mange investeringer i virksomheder, der opnår top ESG-ratings. Men når Sampension foretager engagement, er det oftest i den anden ende af skalaen, Sampension opererer. Det giver større mening for os at forsøge at påvirke et selskab med en lav score til løfte sig, end at forsøge at påvirke et selskab til at blive bedst.

Dialog i op til tre år

En kritisk dialog med et selskab kan tage lang tid. Nogle temaer og nogle af de anbefalinger Sampension giver, kan virksomhederne hurtigt tage stilling til og imple-

mentere, mens det i andre tilfælde kan tage flere år at skabe en ønsket forandring. Sampension har fastsat en grænse på tre år, som det tidsrum Sampension finder rimeligt at anvende overfor en konkret virksomhed på et givent tema. Men Sampension baserer også en eventuel beslutning om at stoppe en dialog ud fra, om Sampension oplever tegn på en konstruktiv udvikling. Eller om selskabet ikke ser ud til at være lydhørt overfor argumenterne.

Som eksempel på hvordan virksomheder kan ændre attitude, ses det således ofte, at der sker markante skred i en virksomheds vilje til forandring, når der skiftes ud i ledelsen. Samtidigt skal man have for øje, at ændringer af interne procedurer og tilgange indenfor bestemte temaer ofte kan være forbundet med en lang modnings- og implementeringsproces i selskabet.

Dialoger opstartet af Vigeo Eiris for Sampension siden 2011

Tema	Samlet antal aktive dialoger	Succesfuldt afsluttet	Lukket uden dialog	Fra-solgte selskaber	Sager afbrudt efter 3 år	I gang-værende dialoger	Samlet antal engagements
Korruption	30	19	5	3	6	8	41
Klima forandringer	30	19	6	0	9	18	52
ESG Risici	18	15	12	6	2	5	40
Menneskerettigheder	30	10	3	4	11	9	38
Arbejdstagerrettigheder	25	14	7	1	8	11	41
Vandhåndtering	22	12	2	4	6	6	30
Total	155	89	35	18	42	58	242

Sampension har gennemført flest kritiske dialoger om klima.

52 i alt

Eksklusion af selskaber

Sampension havde ved udgangen af 2017 ekskluderet 76 børsnoterede selskaber fra de selskaber, som der kan investeres i direkte eller via Sampension Invest. Eksklusionslisten er ikke fremkommet ved en gennemgang af samtlige børsnoterede selskaber, men alene for selskaber, hvor en investering har været gennemført eller overvejet gennemført. Der kan derfor være selskaber, som Sampension ikke ville investere i, såfremt det blev relevant, som ikke er på listen.

Sampensions eksklusionsliste ved udgangen af 2017 kan ses på side 24.

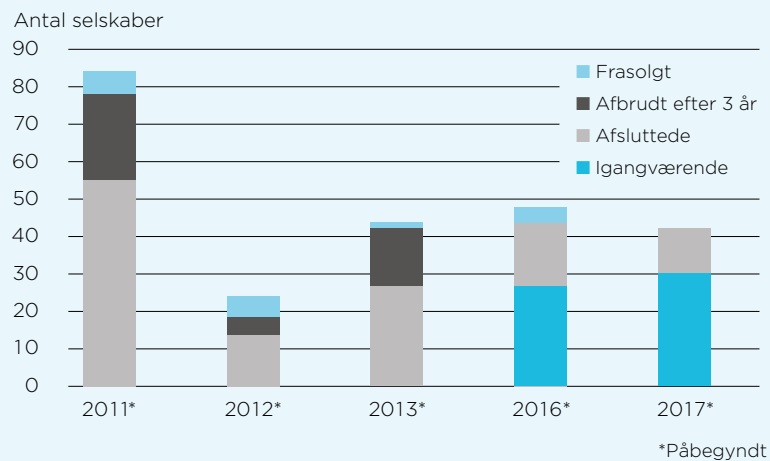
Eksklusion af statsobligationer mv.

Sampension havde ved udgangen af 2017 udelukket obligationer og lån mv. udstedt af 13 stater som følge af den ansvarlige investeringspolitik.

90 dialoger

har Sampension haft
i år og sidste år

Status på aktive dialoger pr. 1. januar 2018

Figuren ovenfor viser antallet af aktive dialoger siden 2011, hvor Sampension indledte kritiske dialoger i samarbejde med Vigeo Eiris. Søjlerne viser, hvor mange dialoger, Sampension har sat i gang de enkelte år. I 2014 og 2015 har der ikke været indledt nye dialoger for at få sluttet nogle af de igangværende. De i alt 90 dialoger med selskaber, der fremgår af søjlerne for 2016 og 2017 er listet på side 22 her i rapporten. Antallet af solgte selskaber kan både skyldes ekskludering, men oftest også, at selskabet af investeringsmæssige årsager udgik af Sampensions portefølje.

Vigeo Eiris

Sampension har siden 2011 samarbejdet med den internationale leder inden for ESG ratings og CSR-evaluering Vigeo Eiris. Selskabet foretager analyser af virksomheders evne til at skabe langsigtet værdi og håndtere risici, og de vurderer de mere end 1.600 virksomheder i Sampensions investeringsportefølje.

Vigeo Eiris har gennem mere end 30 år arbejdet med at vurdere virksomheders indsats inden for ESG. Der er 200 ansatte, herunder det største research-team blandt tilsvarende organisationer, idet der er over 120 analytikere fordelt på 10 kontorer verden over. Hver analytiker er ansvarlig for i gennemsnit 37 virksomheder og kommer i øvrigt fra 28 forskellige lande. Analytikerne har gennemsnitligt 7 års anciennitet hos Vigeo Eiris. Hertil kommer syv ESG partner-selskaber: IMUG (Tyskland), CAER (Australien), Ecovalores (Mexico), Sitawi (Brasilien), Ecodes (Spanien), GreenEye (Israel) og Quick (Japan). På den måde dækker Vigeo Eiris erhvervslivet verden rundt for mere end 300 investorer.

Vigeo Eiris er medlem af PRI's executive board og har et videnskabeligt råd til at sikre seriøsiteten af metoderne og uafhængigheden af interesser.

Sampension har valgt at samle Vigeo Eiris' engagement-program indenfor de seks temaer, som der rapporteres om: Menneskerettigheder, arbejdstagerrettigheder, klimaforandringer, ESG risici, vand og korruption. Bagved ligger en analyseramme, hvor de undersøgte virksomheder vurderes inden for 37 specifikke områder.

UGANDA · Kalangala · Palmeolieproduktion er den primære årsag til, at regnsko-
ven bliver fældet især i Sydøstasien. Det
samme sker i Afrika, hvor man etablerer
store ensartede plantager med palme-
olie. Der udløses store mængder CO₂
i atmosfæren, som i tusinder af år har
været oplagret i træerne og i jordbunden
og medvirker til at forstærke klimaforan-
dringerne.

Energiforbedringer i investeringsejendomme

En del af Sampensions ejendomsinvesteringer har i mange år været i ejendomme omfattet af omkostningsbestemt leje. En del af strategien i disse investeringer er at totalmodernisere lejemålene i henhold til boligreguleringsloven, hvilket giver mulighed for lejefastsættelse efter det lejedes værdi.

For at kunne opkræve den optimale leje er det lovreguleret, at en ejendom som minimum skal ligge i en energiklasse D eller bedre. Der foreligger derfor energimærker på samtlige af Sampensions investeringsejendomme samt kortlægning af deres energiklasse med indikationer af, hvad der skal til for at løfte ejendommens energiklassificering yderligere. Alle Sampensions ejendomme ligger i en energiklasse D eller bedre.

---

34 tusinde kWh

i årlig besparelse på valg af LED- belysning i en enkelt ejendom

Case: Borgmestergården – Sampensions flerbrugerejendom i Københavns Sydhavn

Borgmestergården er en tidligere domicilejendom, som er omdannet til et flerbrugerhus. I den forbindelse er der udført energimæssige tiltag ved blandt andet at udskifte dele af belysningen til LED samt udskifte ventilationsanlægget for at opnå forbedret indeklima samt energibesparelser.

Udskiftningen af belysningsarmaturer fra alm. lysstofrør til LED giver en besparelse på 10 W/m². I forhold til et årligt forbrug på 3.000 timer giver det en årlig besparelse på 24.000 kWh. Ydermere er der installeret en dagslysstyring, der løbende justerer lysstyrken i forhold til dagslyset. Dette giver en yderligere estimeret besparelse på 10.000 kWh. Samlet opnår lejer en estimeret besparelse på 34.000 kWh/år

Ventilationsanlægget er udskiftet til et nyt med større kapacitet, som sikrer et bedre indeklima via større luftskifte i lejemålene uden højere energiforbrug. Yderligere giver den installerede behovsstyring et mindre spild, når anlægget løbende justerer luftskiftet i forhold til, hvad der er nødvendigt på de enkelte etager.

Guld til grøn fødeafdeling på Slagelse Sygehus

Sampension har fået en 'Guld certificering' fra Green Building Council Denmark for OPP-sygehus-opførelsen i Slagelse. Slagelse Sygehus' nye fødeafdeling, børne- og ungeafdeling samt tre etager til medicinske patienter er blevet opført i løbet af de seneste par år og afleveret til Region Sjælland 1. februar 2018.

Byggeriet er vurderet på en række parametre – blandt andet miljø- og social kvalitet – og har opnået en 'Guld certificering' fra Green Building Council Denmark. Byggeriet har fået foretaget en livscyklusvurdering i forhold til miljøpåvirkninger og primærenergi, og drikkevandsforbrug og spildevandsudledning.

Dialog med kunder

Sampension har jævnligt kontakt med kunder og medlemmer om konkrete investeringer, og hvordan Sampension i praksis udviser ansvarlighed investeringsmæssigt. Typisk sker dialogen på baggrund af generel presseomtale af pensionsvirksomhedernes investeringer eller konkrete emner, som fører til, at enkeltpersoner spørger til Sampensions holdning eller investeringer.

Det er for Sampension af stor betydning at investere på en måde, som medlemmer og kunder generelt opfatter som i overensstemmelse med egne værdier og

interesser. Derfor gennemførte Sampension sidst på året en større undersøgelse af holdninger til ansvarlige investeringer blandt danskerne generelt og mere specifikt hos kunder i Sampension Liv og medlemmerne hos Arkitekternes Pensionskasse og Pensionskassen for Jordbrugsakademikere & Dyr læger.

Undersøgelsen viser blandt andet

- 85 % af deltagerne har tillid til, at deres pensionsopsparing investeres i overensstemmelse med deres egne værdier og kun 4 % har selv undersøgt, om der er overensstemmelse.
- 69 % af deltagerne siger, at deres tilfredshed med Sampension påvirkes af, at de oplever Sampensions investeringer som etisk korrekte. I befolkningen generelt er denne andel ved vurdering af deres egen pensionsordning blot 49 %.

Kontroversielle emner

Sampension har undersøgt holdningerne hos kunder og medlemmer til, hvilke emner der er vigtige at adressere, når Sampension investerer. Resultatet viser, at kunder og medlemmer i Sampension i høj grad ranglister de kontroversielle emner ens, men det betyder mere for Sampensions kunder og medlemmer at forholde sig kritisk til investeringer indenfor bestemte emner end hos befolkningen generelt.

Modviljen til fælles investeringer er størst i forbindelse med investeringer i virksomheder, der ikke overholder arbejdstagerrettigheder, dernæst kommer produktion, der skader miljøet, og virksomheder, der overtræder internationale sanktioner.

- **Arbejdstagerrettigheder** – 75 % svarer, at de i meget høj eller høj grad ville modsætte sig disse investeringer, hvis de havde valget. Samme tal er 55 % i befolkningsundersøgelsen.
- **Miljøskadelig produktion** – 72 % ville modsætte sig sådanne investeringer mod 53% i befolkningen
- **Internationale sanktioner** – 72 % ville modsætte sig sådanne investeringer mod 50 % i befolkningen
- **Våbenproduktion** – 63 % ville modsætte sådanne investeringer mod 48 % i befolkningen
- **Tobak** – 47 % ville modsætte sådanne investeringer. Det er flere end hos befolkningen generelt, hvor 33 % svarer, at de ville modsætte sig sådanne investeringer i høj eller meget høj grad
- **Alkohol** – 20 % ville modsætte sådanne investeringer
- **Sukkerholdige fødevarer** – 19 % ville modsætte sådanne investeringer.

Holdninger hos kunder og medlemmer i administrationsfællesskabet

Omstridte emner	Sampension Liv	AP	PJD	Befolkning generelt
Arbejdstagerrettigheder	74%	86%	73%	55%
Miljøskadelig produktion	71%	87%	69%	53%
Internationale sanktioner	70%	91%	83%	50%
Våbenproduktion	62%	80%	66%	48%
Tobak	45%	67%	62%	33%
Alkohol	20%	30%	21%	n.a.
Sukkerholdige fødevarer	18%	34%	22%	n.a.

75 %

frasier sig investeringer, der krænker arbejdstagerrettigheder

Procentsatsen angiver andelen, der i meget høj grad og høj grad ville modsætte sig investeringen.

Kilde: Epinion, kundeundersøgelse om ansvarlige investeringer, december 2017.

Internationale konventioner og netværk

Ansvarlige investeringer handler om at håndtere de samfundsmæssige udfordringer, der følger af en investering i en virksomhed – dens forretningsmodel og aktiviteter. Her beskrives hvilke principper og initiativer, Sampension følger eller deltager i.

UN Global Compact

FN offentliggjorde i 1999 10 grundlæggende principper, der i dag er det mest udbredte initiativ for bæredygtighed for virksomheder. De omhandler de fire områder: menneskerettigheder, arbejdstagerrettigheder, miljø og antikorrupcion. De fire områder er afledt af de internationale menneskerettigheder, ILO-konventionerne, Rio-deklarationen om miljø og udvikling samt FN's konvention mod korrupcion (medtaget fra 2004).

De ti principper i FN Global Compact

Menneskerettigheder

1. Virksomheden bør støtte og respektere beskyttelsen af internationalt erklærede menneskerettigheder
2. Virksomheden bør sikre, at den ikke medvirker til krænkelser af menneskerettighederne

Arbejdstagerrettigheder

3. Virksomheden bør opretholde foreningsfriheden og effektivt anerkende retten til kollektiv forhandling
4. Virksomheden bør støtte udryddelsen af alle former for tvangsarbejde
5. Virksomheden bør støtte effektiv afskaffelse af børnearbejde
6. Virksomheden bør afskaffe diskrimination i relation til arbejds- og ansættelsesforhold

Miljø

7. Virksomheden bør støtte en forsigtighedstilgang til miljømæssige udfordringer
8. Virksomheden bør tage initiativ til at fremme større miljømæssig ansvarlighed
9. Virksomheden bør opfordre til udvikling og spredning af miljøvenlige teknologier

Korrupsionsbekæmpelse

10. Virksomheden bør modarbejde alle former for korrupcion, herunder afpresning og bestikkelse.

PRI – Principles for Responsible Investment

Udfordringerne med at overføre og implementere UN Global Compact-principperne til den finansielle sektor, og dermed også for investorernes implementering, medførte, at FN i 2006 lancerede PRI. PRI udtrykker seks principper, som bidrager ved at tilbyde en institutionel ramme, der støtter investorernes inddragelse af ESG-hensyn i deres investeringsbeslutninger og i forvaltningen af deres aktiver. Principles for Responsible Investment handler om at styrke den finansielle sektors rolle i opbygningen af en mere stabil, bæredygtig og socialt inkluderende global økonomi. Investorer forpligter sig som underskriver bl.a. til at indarbejde ESG-kriterier i investeringsprocessen, udøve aktivt ejerskab og rapportere i forhold til PRI.

Principles for Responsible Investment (PRI):

1. Investoren vil indarbejde miljø, sociale forhold samt aktivt ejerskab i investeringsanalysen og beslutningsprocessen
2. Investoren vil være aktiv ejer og indarbejde miljø og sociale forhold i sine politikker vedr. ejerskab og i den praktiske håndtering af investeringerne
3. Investoren vil søge at opnå åbenhed om miljø, sociale forhold og aktivt ejerskab fra de enheder, der investeres i
4. Investoren vil fremme accept og implementering af principperne inden for den finansielle branche
5. Investoren vil samarbejde med henblik på at øge effektiviteten i implementeringen af principperne
6. Investoren vil rapportere om sine aktiviteter og fremskridt omkring implementeringen af principperne.

OECD's Ansvarlig virksomhedsadfærd for institutionelle investorer

OECD's retningslinjer indeholder anbefalinger for due diligence indenfor ansvarlig virksomhedsadfærd for investorer og skal ses som de institutionelle investorers bidrag til overholdelsen af OECD's retningslinjer for multinationale selskaber. For investorer handler det overordnet set om gennem rettidig omhu at undgå med sine investeringer at forårsage, bidrage til eller blive direkte forbundet til negative effekter målt ud fra OECD's retningslinjer for multinationale selskaber.

COP21

Sampension støtter op om COP21-aftalen fra december 2015. Aftalen har fokus på at forpligte verdens lande til at nedbringe drivhusgasudledningen, så den globale opvarmning holdes under 2 grader – og med en ambition om en stigning på maksimalt 1,5 grader - målt i forhold til temperaturen fra før den industrielle revolution. Endvidere er der i aftalen fokus på at sikre tiltag og finansieringen af disse, så klodens biologiske sårbarhed overfor klimaforandringerne mindskes.

Komiteen for god selskabsledelse – anbefalinger om aktivt ejerskab

Den af regeringen nedsatte komité for god selskabsledelse udgav i november 2016 sine anbefalinger om aktivt ejerskab. Hensigten med de 7 anbefalinger er gennem aktivt ejerskab at fremme selskabernes langsigtede værdiskabelse og bidrage til højst muligt afkast til investorerne.

IIGCC

Sampension bakker op om Institutional Investors Group on Climate Change, som er et europæisk baseret forum for institutionelle investorer, hvis formål det er at påvirke politiske beslutningstagere til at adressere de fremtidige klimaudfordringer bl.a. gennem lavere udledning af drivhusgasser.

CDP

Sampension er tilsluttet CDP (tidligere Carbon Disclosure Project), som er en global klimaorganisation, hvis formål det er at øge fokus på at skabe en langsigtet bæredygtig økonomi ved at påvirke selskaber og byer til at måle, rapportere og forstå deres miljømæssige påvirkning gennem udledning af drivhusgasser.

Dansif

Dansif er et dansk netværksforum for professionelle investorer og andre, der beskæftiger sig med ansvarlige investeringer. Målet er at udbrede og udveksle erfaringer samt facilitere en diversificeret debat på området.

A photograph of two young boys in a classroom. They are wearing purple school uniforms and are looking intently at an open notebook on a desk. The boy on the right is pointing at the notebook. In the background, other students are visible, and the classroom has a whiteboard and posters on the wall.

ZIMBABWE · Buhera · Lærdom kan være vejen ud af fattigdom. De to drenge er vokset op i den tørreste og fattigste del af Zimbabwe. Her lever folk af deres geder. Klimaet er forandret og regnen er udeblevet, så de lokale får ikke meget ud af deres afgrøder.

Oversigt over kritiske dialoger i 2017

Selskab	Tema
Aggreko	Klimaforandringer
Amadeus IT Holdings	ESG Risici
Amazon.com	ESG Risici
Andarko Petroleum	Menneskerettigheder
Anglogold Ashanti	Korruption
Apache	Menneskerettigheder
Archer Daniels Midland	Klimaforandringer/Underleverandør
Asahi Group Holdings	Vandhåndtering
Associated British Foods	Vandhåndtering
ATandT	Underleverandør
Axiata Group	Menneskerettigheder
Barrick Gold	Korruption
Baxter international	Korruption
Bharti Airtel	Menneskerettigheder
Bouygues	Klimaforandringer/Underleverandør
British American Tobacco	Underleverandør
Canadian Natural Resources	Menneskerettigheder
Cencosud	Klimaforandringer
Chokoladefabrikken Lindt og Sprüngli	Vandhåndtering
Cisco Systems	Korruption
Commercial International Bank	Menneskerettigheder
Conagra Foods	Vandhåndtering
Constellation Brands	Vandhåndtering
Costco	Underleverandør/ESG Risici
Daito Trust Construction	Klimaforandringer
Devon Energy	Klimaforandringer
E.ON	Menneskerettigheder
Edison International	Klimaforandringer
Electronic Arts	ESG Risici
Enka Insaat	Klimaforandringer
EOG Resources	Klimaforandringer
Exxon Mobil	Korruption/Menneskerettigheder
General Motors	Klimaforandringer
Getinge	ESG Risici
Glencore International	Klimaforandringer
Golden Agri-Resources	ESG Risici
H J Heinz	Vandhåndtering
IBM	Korruption
Iliad	ESG Risici
INPEX	Menneskerettigheder
ITOCHU Corporation	Klimaforandringer
James Hardie Industries	Klimaforandringer
Kerry Group	Vandhåndtering
Komatsu	Korruption
Kraft Foods	Underleverandør

Selskab	Tema
Kuehne and Nagel	Klimaforandringer
Macy's	Underleverandør
Marathon Petroleum	Klimaforandringer
McCormick and Co	Vandhåndtering
McDonalds	Underleverandør
Mitsubishi Electric	Korruption
Neste Oil	Menneskerettigheder
New World Development Company	ESG Risici
Nexen	Menneskerettigheder
Nintendo	Underleverandør
Noble Energy	Menneskerettigheder
Noble Group	ESG Risici
NTT DoCoMo	Underleverandør
Nucor	Klimaforandringer
Olam International	ESG Risici
Oracle	Underleverandør
Orkla	Vandhåndtering
Panasonic	Korruption/Underleverandør
Ralph Lauren Corp	Underleverandør
SAP	Korruption
Saputo	Vandhåndtering
Seadrill	Menneskerettigheder
Silver Wheaton	ESG Risici
Singapore Telekom	Korruption
Softbank	Underleverandør
Sony	Underleverandør
Southwestern Energy	Klimaforandringer
Swedish Match	Underleverandør
Swire Pacific	Underleverandør
Target	Underleverandør
Tata Power	Korruption
Technip	Menneskerettigheder
Telefonica	Korruption
The Hershey Company	Vandhåndtering
The J.M. Smucker Company	Vandhåndtering
The Swatch Group	ESG Risici
Tractebel Energia	Korruption/ Klimaforandringer
TransCanada	Menneskerettigheder
Tullow Oil	Menneskerettigheder
Valero Energy	Klimaforandringer
Weatherford	Menneskerettigheder
Wesfarmers	Korruption
Wilmar International	ESG Risici
WorleyParsons	Menneskerettigheder
Xerox	Underleverandør

Sampensions eksklusionsliste

Selskab	Årsag	Land
Aecom Technology Corp	Atomvåben	USA
Aerojet Rocketdyne Holding	Atomvåben	USA
Aeroteh S.A.	Landminer	Rumænien
Airbus Group	Atomvåben	Holland
Aryt Industries	Klyngevåben	Israel
Aselsan Elektronik Sanayi Ve Ticaret	Klyngevåben	Tyrkiet
Babcock International Group Plc	Atomvåben	Storbritannien
BAE Systems PLC	Atomvåben	Storbritannien
Bezeq	Aktivitet på Vestbredden	Israel
BHP Billiton Plc	Miljø	Storbritannien
Boeing Company	Atomvåben	USA
BWX Technologies	Atomvåben	USA
CACI International	Atomvåben	USA
Chemring Group	Atomvåben	Storbritannien
Chevron Corp.	Miljø	USA
Cintas Corp.	Arbejdstagerrettigheder	USA
CNIM	Atomvåben	Frankrig
CNOOC Limited	Menneskerettigheder	Kina
Cobham PLC	Klyngevåben	Storbritannien
Dassault Aviation	Atomvåben	Frankrig
Doosan Corporation	Klyngevåben	Sydkorea
EADS	Atomvåben	Frankrig
Elbit Systems	Menneskerettigheder	Israel
Finmeccanica SpA	Atomvåben	Italien
Fluor Corporation	Atomvåben	USA
Gazprombank	Internationale sanktioner	Rusland
General Dynamics	Atomvåben	USA
General Electric Company	Kontroversielle våben	USA
Hanwha Corporation	Klyngevåben	Sydkorea
Hanwha Techwin	Klyngevåben	Sydkorea
Hapoalim	Aktivitet på Vestbredden	Israel
Harris Corp.	Atomvåben	USA
Heidelberg Cement	Aktivitet på Vestbredden	Tyskland
Honeywell International Inc	Atomvåben	USA
Huntington Ingalls Industries	Atomvåben	USA
Jacobs Engineering Group Inc	Atomvåben	USA
Kratos Defense & Security Solutions	Atomvåben	USA
L3 Communications Holdings Inc	Klyngevåben	USA
Larsen & Toubro	Atomvåben	Indien
Leidos	Atomvåben	USA
Leumi	Aktivitet på Vestbredden	Israel
Lockheed Martin Corp.	Atomvåben/Klyngebomber	USA
Meggitt PLC	Kontroversielle våben	Storbritannien
MOOG	Atomvåben	USA
Motovilikhinskiye Zavody PAO	Klyngevåben	Rusland
Northrop Grumman Corp.	Atomvåben	USA
Oil & Natural Gas Corp. Limited	Miljø	Indien

Selskab	Årsag	Land
Orbital ATK	Atomvåben	USA
Parker Hannifin	Atomvåben	USA
Perkinelmer Inc	Kontroversielle våben	USA
Poongsan Holdings Corporation	Klyngevåben	Sydkorea
Precision Castparts	Kontroversielle våben	USA
Qinetiq Group	Kontroversielle våben	Storbritannien
Raytheon Company	Atomvåben	USA
Rheinmetall AG	Klyngevåben	Tyskland
Rockwell Collins Inc	Kontroversielle våben	USA
Rolls-Royce Group	Kontroversielle våben	Storbritannien
Rosselkhozbank	Internationale sanktioner	Rusland
Ryan Air Holdings PLC	Arbejdstagerrettigheder	Irland
S&T Dynamics	Landminer	Sydkorea
Safran SA	Atomvåben	Frankrig
Sberbank	Internationale sanktioner	Rusland
Serco Group PLC	Atomvåben	Storbritannien
Singapore Technologies Engineering	Landminer	Singapore
Tata Power Co. Ltd.	Atomvåben	Indien
Textron Inc	Klyngevåben	USA
Thales SA	Atomvåben	Frankrig
Total SA	Atomvåben	Frankrig
TransDigm Group	Atomvåben	USA
Transocean Inc	Miljø	Schweiz
Ultra Electronics Holding	Atomvåben	Storbritannien
United Technologies Corp.	Atomvåben	USA
Vnesheconombank (VEB)	Internationale sanktioner	Rusland
VTB Bank	Internationale sanktioner	Rusland
Wal Mart Stores Inc	Arbejdstagerrettigheder	USA
Zodiac SA	Atomvåben	Frankrig

FORSIDEFOTO

UGANDA · Amuru · Branda er en ung skolepige på vej til skole med sine bøger på hovedet. Undervisning er hendes menneskeret og højdepunktet på dagen og uddannelse er vejen til en bedre fremtid for mange afrikanske familier.

FOTO

Jakob Dall

DESIGN

Zoulmade.com

TRYK

Bohemian ApS

5041 0457

Svanemærket tryksag

Sampension Administrationselskab A/S
Tuborg Havnevej 14 • 2900 Hellerup
Tlf. 77 33 18 77 • www.sampension.dk
Cvr.nr. 11 37 39 33

